UNIVERSUL TRADUCERII: TEORIE, TERMINOLOGIE, PRACTICĂ

CZU: 81`25=135.1:821.161.1-31.09

MODALITĂȚI DE TRANSPUNERE A CULTUREMELOR DIN ROMANUL *CRIMĂ ȘI PEDEAPSĂ* DE FIODOR DOSTOIEVSKI ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Inga DRUȚĂ
Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM
https://orcid.org/0000-0002-6180-653

Rezumat. În traducerea literară, elementele culturale sau culturemele reprezintă una dintre cele mai mari dificultăți de transpunere din limba-sursă în limba-țintă. Culturemele reflectă istoria, civilizația și fondul comun de cunoștințe pe care îl împărtășesc membrii unei comunități. Fiecare limbă, cu posibilitățile ei expresive, se înscrie într-un context cultural, social sau geografic, iar câmpurile semantice aferente vocabularului diverselor limbi deseori nu coincid.
În lucrare se urmăresc tehnicile și strategiile de transpunere a culturemelor din romanul *Crimă și pedeapsă* de Fiodor Dostoievski în limba română: transferul direct, echivalarea semantică, adaptarea culturală, generalizarea (termenul supraordonat), perifraza (traducerea descriptivă), adnotarea, explicitarea, omisiunea. În acest proces, traducătorii țin cont de intenția semantică și sugestivă a textului-sursă, precum și de orizontul de așteptare al cititorului-țintă.
Cuvinte-cheie: *traducere, cultură, culturem, echivalare semantică, adaptare culturală, adnotare, Dostoievski.*

Abstract. In literary translation, cultural elements or culturemes represent one of the greatest difficulties in transposing from the source language to the target language. Culturemes reflect the history, civilization and common knowledge shared by the members of a community. Each language, with its expressive possibilities, is part of a cultural, social or geographical context, and the semantic fields related to the vocabulary of different languages often do not coincide.
The paper follows the techniques and strategies for transposing culturemes from the novel *Crime and Punishment* by Fyodor Dostoevsky into Romanian: direct transfer, semantic equivalence, cultural adaptation, generalization (superordinate term), periphrasis (descriptive translation), annotation, explication, omission. In this process, translators take into account the semantic and suggestive intention of the source text, as well as the horizon of expectation of the target reader.
Key-words: *translation, culture, culturem, semantic equivalence, cultural adaptation, annotation, Dostoevsky.*

În traducerea literară, elementele culturale sau culturemele reprezintă una dintre cele mai mari dificultăți de transpunere din limba-sursă în limba-țintă. Culturemele reflectă istoria, civilizația și fondul comun de cunoștințe pe care îl împărtășesc membrii unei comunități. Fiecare limbă, cu posibilitățile ei expresive, se înscrie într-un context cultural, social sau geografic, iar câmpurile semantice aferente vocabularului diverselor limbi deseori nu coincid.

În domeniul traductologiei, numeroși lingviști au realizat cercetări cu privire la cuvintele specifice unei culturi, caracteristicile acestora, problemele și strategiile de traducere și au propus diferiți termeni pentru desemnarea cuvintelor în discuție: *realia*, *cuvinte-realia*, *cuvinte-realități*, *elemente legate de cultură*, *concepte specifice culturii*, *itemi specifici culturii*, *exotisme*, *cultureme*. Ne referim la studiile semnate de Ritva Leppihalme, Peter Newmark, Lawrence Venuti, Serghei Vlahov, Sider Florin ș.a., iar în spațiul de limba română, Georgiana Lungu Badea, Daniela Gheltofan, Irina Condrea, Ludmila Zbanț, Gabriela Șaganean. Recent, o tânără cercetătoare din Republica Moldova, Corina Iordan, a susținut o teză de doctorat intitulată *Interpretarea cuvintelor-realități din opera lui Ion Creangă tradusă în limba engleză*.

În lucrarea noastră, am optat pentru termenul **culturem**, definit de Georgiana Lungu Badea ca „o unitate minimală purtătoare de informație culturală, monolingvă, autonomă din punct de vedere traductiv, de unde și «rezistența» la traducerea interculturală, care nu este echivalentă cu transferul interlingvistic” [1, 77]. Cercetătoarea distinge cultureme istorice, culturale, literare, iar din punctul de vedere al formei, le separă în simple și compuse.

S-au realizat mai multe clasificări ale culturemelor, cele mai cunoscute fiind ale lui Peter Newmark [2], Serghei Vlahov și Sider Florin [3], Birgit Nedergaard-Larsen [4], Jorge Díaz Cintas și Aline Remael [5] ș.a. O sinteză a acestor clasificări încadrează culturemele în trei mari categorii: *geografice*, *etnografice* și *sociopolitice*, cu diverse subcategorii.

În cele ce urmează, vom analiza tehnicile și strategiile de transpunere a culturemelor din romanul *Crimă și pedeapsă* de Fiodor Dostoievski în limba română, potrivit categoriilor menționate, în trei versiuni, semnate de Antoaneta-Liliana Olteanu (București: 2011 – T1), Ștefana Velisar Teodoreanu și Isabella Dumbravă (București: 2007 – T2) și Ion Covaci (București: 2017 – T3).

Acțiunea romanului are loc în jumătatea a doua a secolului al XIX-lea, preponderent în Sankt Petersburg, de aceea culturemele din prima categorie – geografice – reflectă geografia urbană.

Cultureme geografice. Un reper frecvent în țesătura narativă este *Сенная площадь*. În traducerea realizată de Antoaneta-Liliana Olteanu (T1), denumirea pieței este redată prin transfer direct: *Piața Sennaia* și adnotată: „Piață veche din Sankt Petersburg, în care se comercializa inițial fân (după cum îi spune numele), devenită, în secolul al XIX-lea, o zonă predilect frecventată de săraci, de vagabonzi și de negustorii care vindeau vechituri și obiecte de proastă calitate” (p. 9). În versiunea semnată de Ștefana Velisar Teodoreanu și Isabella Dumbravă (T2) este utilizată aceeași tehnică, însă fără adnotare, iar Ion Covaci (T3) optează pentru combinația transfer direct – explicitare: *piața de fân Sennaia*, ceea ce reprezintă o inexactitate, deoarece în perioada descrisă în acea piață nu se mai vindea doar fân, ci și produse alimentare și diverse obiecte de uz casnic.

Culturemul *дом Вяземского* («и в *доме Вяземского* на Сенной в старину ночевывал») este transpus prin tehnici mixte: transliterare, traducere și adnotare (T1, T2), transliterare și explicitare (T3): *casa Viazemski*, culturem însoțit de nota: „Clădire rău famată, în care se aflau numeroase crâșme, bordeluri și aziluri de noapte” (T1); *casa lui Viazemski*, cu nota: „Azil de noapte” (T2) și *azilul lui Viazemski* (T3).

Un alt reper din geografia urbană este *Митрофаниевский*, transliterat în T1 prin *Mitrofanievskoe* și adnotat: „Cimitir din Petersburg pentru săraci”, iar în T2 și T3 s-a optat pentru transliterare și explicitare: *cimitirul Mitrofanii* și *cimitirul Mitrofanievski*.

În enunțul «У Родиона Романовича две дороги: или пуля в лоб, или по *Владимирке*» culturemul este și geografic, și sociocultural. În toate cele trei versiuni analizate acesta este transliterat și explicitat: *drumul Vladimirului*, iar în T1 și în T2 traducătoarele recurg și la adnotare: „Șosea ce trecea prin orașul Vladimir, pe care mergeau ocnașii trimiși în Siberia”; „Drumul deportării în Siberia”.

La acest compartiment, se impune și observația că versiunea romanului realizată de Antoaneta-Liliana Olteanu (T1) deseori oferă mai mult decât originalul: acolo unde la Dostoievski numele de străzi, de stradele sau de poduri sunt desemnate prin litere, traducătoarea precizează prin note de subsol numele complete ale străzilor, de exemplu: *в С – м переулке*/*ulicioara S*... – „Ulicioara Stoliarnâi, unde locuise și Dostoievski atunci când a scris *Crimă și pedeapsă*” (p. 7) sau *отправился к К – ну мосту*/*o porni spre podul K*... – „Podul Kokușkin, care traversează Canalul Ekaterininski” (p. 7). Adnotările se fac în vederea conturării sugestive a spațiului geografic și istoric în care are loc acțiunea.

Cultureme etnografice. În romanul *Crimă și pedeapsă* se întâlnesc cuvinte ce reprezintă cultureme din diverse subcategorii etnografice.

Alimentație. Un aliment cu specific național rusesc este *щи*. Antoaneta-Liliana Olteanu a optat pentru *ciorbă de varză* (adaptare culturală), iar în T2 și T3 se utilizează generalizarea: *ciorbă*. Un termen culinar care pune probleme este *блины*. În T1 acesta este echivalat ba prin *clătite*, ba prin *blinele* (în dicționare fiind înregistrată forma *blinii*), în T2 prin *plăcinte*, în T3, la pagini diferite, prin *plăcinte*, *blinele*, *clătite*. *Кулебяка* în toate versiunile a fost redat prin *plăcinte*, folosindu-se generalizarea (termenul supraordonat). Termenul *сливки* are echivalente diferite: *lapte* (T1), *caimac* (T2), *frișcă* (T3), prima fiind cea mai potrivită. Și *сайка* a fost redat diferit: *chiflă* (T1), *franzelă* (T2) și, prin generalizare, *pâine* (T3).

Vestimentație. Termenul *сибирка* a fost transpus în română în diverse moduri: *caftan scurt* (T1), *cojoc lung* (T2), *cojoc siberian* (T3) prin tehnica adaptării culturale (T1, T2) și a perifrazei (T3). În cazul lexemului *поддевка*, traducătoarele din primele două versiuni au preferat transferul direct – *podiovcă*, fără adnotare (deși cuvântul nu figurează în dicționarele de referință ale limbii române), iar Ion Covaci a ales traducerea descriptivă: *haină de velur, încreștită în talie*, bazându-se pe definiția în limba rusă a obiectului vestimentar în cauză. Cuvântul *армяк* a fost echivalat ca *haină* în T1 prin generalizare și ca *suman* în T2 și T3 prin adaptare culturală. Termenul *бурнус* a fost tradus ca *pelerină* în T1 și ca *paltonaș* în T2 și T3 prin aceeași tehnică de adaptare culturală. Cuvântul *кичка* («Берут с собою одну бабу, толстую и румяную. Она в кумачах, в *кичке* с бисером…») are un tratament diferit în cele trei versiuni ale romanului: *căciuliță (cu mărgăritare)* (T1) – adaptare culturală; transfer direct și adnotare în T2 – „are o *kicika* pe cap, cusută cu mărgele” (p. 59), culturem însoțit de nota: „Podoabă pentru cap, caracteristică vechiului port rusesc, purtată de femeile măritate”; *podoabă (cu mărgele)* în T3 – generalizare.

Activitate profesională. În secvența: «Вверх и вниз всходили и сходили дворники с книжками под мышкой, *хожалые* и разный люд обоего пола – посетители», lexemul arhaic *хожалые* i-a pus în dificultate pe traducători. Astfel, în T1 apare echivalentul *portărei*, în T2 – *curieri*, în T3 – *agenți de poliție*. În lucrarea *Иллюстрированный словарь забытых и трудных слов из произведений русской литературы XVIII-XIX веков* de L.A. Glinkina (Orenburg, 1998), cuvântul *хожалый* este înregistrat cu semnificațiile «Рассыльный, служитель полиции, полицейский», ceea ce validează opțiunile *curieri* și *agenți de poliție*, nu și *portărei*.

Un alt lexem din același subdomeniu – *квартальный* – a generat variante diferite de transpunere, în funcție de context. În secvența: «Негодование-то в вас уж очень сильно кипит-с, благородное-с, от полученных обид, сперва от судьбы, а потом от *квартальных*...», lexemul este neutru, fiind tradus prin *polițiști* (T1, T3) și *poliția de cartier* (T2). În altă frază: «Как: из-за того, что бедный студент, изуродованный нищетой и ипохондрией (...), в рубище и в сапогах без подметок, – стоит перед какими-то *кварташками* и терпит их надругательство», forma termenului este peiorativă, de aceea traducătorii au optat pentru alte echivalente: *polițai* (T1), *nenorociți de comisari de poliție* (T2), *nemernici de polițai* (T3), prin analogie. Lexemul *городовой* a fost transpus în toate versiunile analizate prin *sergent de stradă*.

Artă și cultură. În secvența «не *Петрушку* же мы какого-нибудь представляем на улицах, а споем благородный романс» apare culturemul *Петрушка*. Antoaneta-Liliana Olteanu recurge la transfer direct: „doar n-o să jucăm *Petruşka* pe stradă” (p. 482) și la adnotare: „Teatru popular rus, jucat adesea pe la târguri, preferat de târgoveți și de țărani”. În T2 apare, de asemenea, transferul direct: „un *Petruşka* oarecare”, fără explicații, ceea ce îl derutează pe cititor. Ion Covaci optează pentru traducerea descriptivă, prin omisiunea referinței culturale: „Noi n-o să cântăm *cântece vulgare*, ci doar romanțe dintre cele mai distinse!” (T3, p. 480).

În roman apare și referința la un cântec, «Хуторок». În T1 se traduce titlul prin *Sătucul* și se adnotează: „Romanță celebră în epocă, compusă de E. Klimovski, pe versurile lui A.V. Kolțov”. În T2 se traduce titlul – *Sătucul* – fără adnotare, iar în T3 prima dată se preferă traducerea descriptivă: „un cunoscut cântec popular” (p. 25), iar la a doua apariție se traduce titlul: *Cătunul*.

În secvența textuală «Мужик убежит, модный сектант убежит – лакей чужой мысли, – потому ему только кончик пальчика показать, как *мичману Дырке*, так он на всю жизнь во что хотите поверит», referința la *micimanul Dârka* este adnotată în T1: „Personaj menționat în comedia lui N.V. Gogol *Căsătoria*” (p. 518) și în T2: „Dostoievski numește greșit pe micimanul Dârka din comedia lui Gogol *Căsătoria*. Personajul la care se referă este, de fapt, Petuhov”; în T3 apare doar varianta *micimanul Dârka* fără adnotare.

O altă referință culturală este echivalată în mod diferit în cele trei versiuni comparate: «Слыхом не слыхать, видом не видать, а *русский дух*... как это там в сказке... забыл!»: „De auzit nu se-aude, de văzut nu se vede, dar *se simte miros de pământean*... ca acolo, în poveste... am uitat!” (T1, p. 593); „De auzit nu se aude, de văzut nu se vede, dar *de simțit se simte miros de creștin*... cum zice povestea... am uitat!” (T2, p. 501); „De auzit nu se aude, de văzut nu se vede, dar *de simțit se simte duh rusesc*... cum zice povestea... am uitat!” (T3, p. 590). În T1, traducătoarea adnotează referința: „Expresie din basmele rusești, când eroul ajunge pe Lumea Cealaltă și este identificat după miros de adversar”.

În secvența «Тут у нас случилась одна девушка, Параша, *черноокая Параша*, которую только что привезли из другой деревни», Dostoievski face o aluzie literară, prin perifrază, la poezia lui Derjavin *Paraşa*: «Белокурая Параша,/ Сребророзова лицом…». În versiunile traduse în română, referința culturală rămâne neobservată sau a fost intenționat neglijată de traducători.

Unele referințe culturale ar putea fi capcane pentru traducătorii mai puțin experimentați, aflați la început de cale, cum ar fi cea din fraza: «Это я в этот последний месяц выучился болтать, лежа по целым суткам в углу и думая... о *царе Горохе*». La prima vedere, *царь*

Горох este o referință istorică sau mitologică. De fapt, potrivit surselor consultate, nu a existat un asemenea țar, ci un personaj în folclorul rus, perpetuat prin expresiile *при царе Гороxе* „demult, din vremuri străvechi” sau *давно, когда царь Горох с грибами воевал*. Și alte popoare au asemenea personaje. După cum se afirmă într-o sursă credibilă de limba rusă, «поляки говорят про стародавние времена *при короле Гвоздике*, чехи – *при короле Сверчке*, у испанцев есть *времена при Каштане*, а у немцев – *лето Табаково* (по аналогии с *летом Господним*). Этнографам встречались поговорки *при царе Хмеле*, *при царе Косаре* (от слова *Цезарь*), *при царе Тимке*» [6]. Și în imaginarul românesc există un *Papură-Vodă*, pomenit în expresiile *în țara lui Papură-Vodă* sau *pe vremea lui Papură-Vodă*. Nu este vorba de un domnitor dintr-o legendă, cum s-ar părea după nume. „Papură-Vodă” e porecla dată lui Stefăniță-Vodă al Moldovei, sub domnia căruia oamenii au fost nevoiți să se hrănească cu papură din pricina secetei și a foametei cumplite.

Astfel, traducătorii romanului *Crimă și pedeapsă*, după ce au analizat referința culturală, au echivalat-o prin expresia *cai verzi pe pereți* (T1, T3) și prin termenul *fantasmagorie* (T2): „În ultima lună m-am deprins cu trăncăneala, stând cu ochii-n tavan cu zilele și tot gândind... la *cai verzi pe pereți*” (T1, p. 8); „Am ajuns un palavragiu în luna asta din urmă, de când tot zac zile întregi în ungherul meu și mă gândesc la... *fantasmagorii*!” (T2, p. 8); „În ultima lună, m-am deprins să dondănesc, zăcând cât e ziulica de lungă într-un ungher și visând *cai verzi pe pereți*” (T3, p. 8).

La capitolul *calendar religios*, în fraza «Ему хочется (...) сыграть свадьбу в теперешний же *мясоед*, а если не удастся, по краткости срока, то тотчас же после *госпожинок*», apar două cultureme: *мясоед* și *госпожинки*. În toate cele trei versiuni analizate, *мясоед* a fost transpus prin traducere descriptivă: *până se lasă postul* (T1), *înainte de postul care vine* (T2, T3), iar *госпожинки* prin echivalare sematică: *postul Maicii Domnului* (T1) și echivalare: *Sfânta Maria* (T2, T3). Pentru *мясоед*, există în limba română și lexemul *câșlegi*, adecvat în acest context, fiind vorba despre ortodoxie.

Unități de măsură. Unitățile de măsură naționale diferă în diverse culturi și reprezintă încă o piatră de încercare în traducerea literară. În romanul *Crimă și pedeapsă*, apar unitățile de măsură rusești *верста*, *вершок* și *аршин*. Toți termenii sunt prezenți și în limba română ca vechi împrumuturi populare rusești. Astfel, *семнадцать верст* a fost tradus în toate versiunile analizate ca *șaptesprezece verste*. Secvența «Лизавета, по крайней мере, восьми *вершков* росту» a fost transpusă în mod diferit. Antoaneta-Liliana Olteanu a optat pentru transfer direct: „Lizaveta, cel puțin, e înaltă de opt *verșoci*” (p. 76) și adnotare: „Verșocul este o unitate de măsură echivalentă cu 4,45 cm. Înălțimea era, de regulă, exprimată prin verșocii care depășeau doi arșini (un arșin era 71,12 cm). În cazul de față, circa 175 cm”. Menționăm că în MDA, DEXI, DLRM și DLRLC *verșoc* figurează ca substantiv neutru, nu masculin, cu pluralul *verșoace*. În T2 și T3 traducătorii au recurs la echivalarea semantică: „înaltă de *un stânjen*” (T2, p. 66); „această Lizaveta măsoară nu mai puțin de un *stânjen*” (T3, p. 74). În cazul lexemului *аршин*, traducătorii au procedat diferit: «А я вам скажу, что уж верите, уж на *четверть аршина* поверили, а я сделаю, что поверите и на весь *аршин*» – „ai crezut măcar pe un *sfert*, dar eu o să te fac să crezi *tot*” (T1, p. 389, omisiune); „mă crezi de cel puțin *cincisprezece centimetri* și am să te fac să mă crezi de *un metru*” (T2, p. 333, adaptare culturală); „deja mă crezi de un *sfert de arșin*, și am să fac în așa fel, încât ai să mă crezi de *tot arșinul*” (T3, p. 385, calc).

Unități monetare. În roman apar două denumiri de monede rusești: *гривна* și *полтинник*. În T1 observăm transferul direct: *grivnă* și adnotarea: „Unitate monetară folosită din Rusia veche, echivalentă cu 10 copeici (sinonim *grivennik*)” (p. 14). În T2 și T3 s-a optat pentru traducere: *zece copeici*. În cazul lexemului *полтинник*, în T1 se preferă aceleași tehnici – transferul direct: *poltinnik* și adnotarea: „Monedă rusească de o jumătate de rublă” (p. 130). Menționăm că în dicționarele de referință ale limbii române termenul este adaptat: *poltinic*. În T2 și T3 apare varianta *cincizeci de copeici*.

Caracterizări etnice. La acest capitol, în romanul *Crimă și pedeapsă* apare de câteva ori culturemul cu conotații peiorative *чухонцы*. Așa erau numiți, până la revoluția din 1917, finlandezii și estonienii care locuiau în împrejurimile Sankt Petersburgului. La prima atestare a termenului în text, *чухонцы-разносчики*, în discursul naratorului, traducătorii au utilizat tehnica omisiunii: *zarzavagii* (T1, T3), *zarzavagii ambulanți* (T2). La următoarele două apariții, în limbajul unui personaj, se constată alte modalități de transpunere. În secvența «просто Амалия Ивановна — петербургская пьяная *чухонка*», în T1 și în T3 apare echivalentul *o beţivancă finlandeză* (traducere fără conotații etnice negative), iar în T2 – *ţoapă beată* (s-a omis etnonimul, dar s-a insistat pe caracteristica de mahalagioaică, prin compensare). Secvența «петербургский *чухонец*, молоко продавал” este transpusă în T1 „vreun *finlandez* din Petersburg, care vindea lapte”, în T2: „vreun *mahalagiu* oarecare, un *finlandez* care vindea lapte” și în T3: „lăptar *finlandez de pripas*”. În prima versiune au fost omise conotațiile etnice negative, prezente în celelalte două prin precizările *mahalagiu* și *de pripas*.

Cultureme sociopolitice. Un termen din această categorie este *бегуны*: «он из раскольников, да и не то чтоб из раскольников, а просто сектант; у него в роде *бегуны* бывали». În toate versiunile analizate ale romanului, traducătorii au optat pentru transferul direct *beguni* și adnotare: „este rascolnic, dar nu unul veritabil, ci pur și simplu un sectant; în familia lui erau *beguni*” (T1, p. 512. Notă de subsol: „Sectă apărută în Rusia secolului al XVIII-lea”); „(de la *begat* – a fugi, a alerga) Sectă religioasă apărută în sec. al XVIII-lea membrii căreia nu recunoșteau nicio autoritate lumească și vagabondau toată viața” (T2, p. 433); „Membri ai unei secte religioase care aveau drept crez pribegia perpetuă, erau legați să moară printre străini, neștiuți de nimeni și neînregistrați de autorități” (T3, p. 509).

Referindu-se la strategiile globale pentru traducerea culturemelor, Lawrence Venuti distinge *aclimatizarea* (domestication) și *alienarea* (foreignisation). *Alienarea* este orientată spre textul-sursă, având drept scop menținerea culturii textului-sursă. În acest caz, „codurile culturale” ale limbii-țintă sunt sacrificate pentru a-l face pe receptorul textului tradus să simtă caracterul străin al acestuia. Strategia de aclimatizare, dimpotrivă, urmărește adaptarea textului-sursă la cultura textului-țintă, fiind axată pe așteptările receptorilor care doresc o traducere bazată pe cultura lor proprie [7, 20].

Sintetizând, constatăm că în romanul *Crimă și pedeapsă* de Fiodor Dostoievski predomină culturemele etnografice, urmate de cele geografice și, într-o măsură mai mică, cele sociopolitice. Din perspectiva strategiilor globale de traducere, versiunea semnată de Antoaneta-Liliana Olteanu se caracterizează prin *alienare* (orientare spre limba-sursă), iar versiunile realizate de Ștefana Velisar Teodoreanu și Isabella Dumbravă, precum și de Ion Covaci, prin *aclimatizare* (orientare spre limba-țintă). Tehnicile de traducere utilizate sunt transferul direct, echivalarea semantică, adaptarea culturală, generalizarea (termenul supraordonat), perifraza (traducerea descriptivă), adnotarea, explicitarea, omisiunea.

BIBLIOGRAFIE

1. BADEA, Georgiana I. Despre traducerea culturemelor. După douăzeci de ani. In: Philologica Banatica, 2020, nr. 2, pp. 77-86.
2. NEWMARK, Peter. A Textbook of Translation. Hertfordshire: Prentice Hall International, 1988. 306 p. ISBN 0-13-912593-0.
3. ВЛАХОВ, Сергей, ФЛОРИН, Сидер. Непереводимое в переводе. Москва: Международные отношения, 1980. 342 с.
4. NEDERGAARD-LARSEN, Birgit. Culture-bound problems in subtitling. In: Perspectives: Studies in Translatology, 1993, vol. 1, No. 2, pp. 207-240. ISSN 1747-6623.
5. DIAZ CINTAS, Jorge, REMAEL, Aline. Audiovisual Translation: Subtitling. London/New York: Routledge, 2014. 272 p. ISBN 978-1-900650-95-3.
6. Екатерина Гудкова. Кто такой царь Горох? [citat 1 octombrie 2024]. Disponibil: https://www.culture.ru/s/vopros/tsar-goroh/
7. VENUTI, Lawrence. The Translator’s Invisibility: A History of Translation. New York: Taylor & Francis e-Library, 2004. 353 p.

SURSE

Ф. М. Достоевский. *Преступление и наказание*. Собрание сочинений в 15-ти томах. Л., Наука, 1989. Том 5.

T1 = F.M. Dostoievski. *Crimă și pedeapsă*. Traducere: Antoaneta-Liliana Olteanu. București: Adevărul Holding, 2011.
T2 = F.M. Dostoievski. *Crimă și pedeapsă*. Traducere: Ștefana Velisar Teodoreanu și Isabella Dumbravă. București: Cartex, 2007.
T3 = F.M. Dostoievski. *Crimă și pedeapsă*. Traducere: Ion Covaci. București: Litera, 2017.

***Notă**: Articol elaborat în cadrul subprogramului de cercetare 010301 „Perspective interdisciplinare asupra fenomenelor de confluență și de confruntare în domeniile lingvistic, literar și folcloric în spațiul basarabean ca limes civilizațional și frontieră geopolitică”, Institutul de Filologie „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM.*